

kretsarna, som under trettioalet hade rekryterats till kanslihus och departement. Därmed kom en ny dimension av studentföreningarnas verksamhet in i bilden, som Skoglund träffande nog kallar karriärmotiv. Om detta icke så obetydliga motiv skulle man gärna ha läst mera!

Laura Kolbe

Jakobstad, vintern 1918

Anna Bondestam, *Jakobstad, vintern 1918. Pietarsaaren talvi 1918*. Jakobstads museums publikationer nr 22. 189 s. Finsk övers. Maija Mikonen. Jakobstad 1990.

Natten till den 2 mars 1918 dömdes i Jakobstad sju män till döden av en i all hast samlad ståndrätt. Domen verkställdes omedelbart genom arkebusering. Sex av de avrättade var röda, finska arbetare medan den sjunde var en jurist som tidigare tjänstgjort i länsförvaltningen och som nu var inkallad för utbildning i den nystartade artilleriskolan i staden. Händelsen är genom sin brutalitet det mest dramatiska inslaget i Jakobstads historia under denna tid. Kampen mellan den vita och den röda sidan i staden följer i övrigt den allmänna bilden med spänningar, våldsdåd, förföljelser, godtyckliga fängslanden och pressande förhör, försvinnanden och oförklarade dödsfall.

Anna Bondestam har som forskare, historieskrivare och skönlitterär författare flere gånger återvänt till händelserna i sin hemstad vintern 1918. Den uppmärksammade tv-filmen *Laittomuuden aika* av Marjatta Cronvall för några år sedan gav dr Bondestam anledning ännu en gång att försöka sammanfatta, tränga in i och analysera det som hände i hemstaden där hon som 10-11-åring nära såg och upplevde de mörka stämningarna, förföljelserna, skräcken och våldet. Hennes far, riksdagsmannen Otto Elfving, hörde till de vänstermän som var under ständig, hotfull uppsikt. Om dessa barndomsminnen skrev Anna Bondestam redan 1946 i romanen *Klyftan*.

Vintern 1918 i Jakobstad har fortsatt att intressera eftersom arkebuseringen natten till den 2 mars, andra övergrepp, fängslanden och försvinnanden inte har klarlagts i dokument. Bevisen har vanligen omsorgsfullt undanröjts. Rykten har adderat, dragit ifrån och förvrängt i vardera riktningen.

Den genomgång Bondestam nu offentliggjort innehåller inte några nya sensationella avslöjanden – författaren har aldrig dragits till den metoden. Men framställningen är med sina många detaljer ytterst trovärdigt underbyggd, källorna tydligt redovisade och diskussionen genomlyst. Författaren söker nya kombinationer och är övertygad om att en del nya bitar i det stora puzzlet skall framgå av fina nyans- och betoningsvariationer i de kända dokumenten. "Slutliga sanningar" glider fortfarande undan och det är kring detta förhållande texten får spänning och spänst.

Bondestam har tidigare påvisat hur Jakobstad på många sätt skiljer sig från de andra finlandssvenska småstäderna i seklets början. Industrialiseringsprocessen var snabb och omfattande, klassuppdelningen blev tydlig och tidvis laddad, språkförhållandena gav konflikter, de politiska spänningarna var dramatiska, och relationerna stad-landsbygd var svårskötta. Särskilt tydliga var de komplicerade sociala och politiska särdragen vintern 1918; den yttre samhällsramen gav rum för den djuptgående urladdningen.

Den ståndrätt, som avkunnade dödsdomarna över de sju männen och som omedelbart verkställdes, hade kallat en sekreterare men protokollet och andra handlingar omnämns tidigt som "försvunna under upprorstiden". Rättens sammansättning är inte helt klarlagd. En öppen konflikt uppkom mellan "kretsen" kring ståndrätten på ena sidan och stadens myndigheter och skyddskårens kretsledning på den andra.

Vilken roll spelade de jägare, både officerare och meniga, som nyligen hade tilldelats Jakobstad? Var hela skyddskåren omedveten och oengagerad? Hur djupt hade samhällets sociala motsättningar trängt för att leda till dylika urladdningar? Hur kom det sig att enbart finskspråkiga socialister drabbades av detta meningslösa våld i Jakobstad? Vilka nya uppgifter kan man vänta sig när skyddskårens historia skrivs? Kan fördjupade studier av det "gemensamma samhällsansvaret" leda till nya bedömningar? Dessa och liknande frågor, som visserligen delvis belyses och delvis besvaras i Bondestams text, är klara utmaningar till fortsatt forskning.

Bondestams *Jakobstad, vintern 1918* redovisar därför för det nu utforskade, samtidigt som boken också lägger fram förslag till forskning kring delområden som ännu kan bidra till den helhetsbild många ännu vill få – och som någon trots allt möjligen ännu fruktar. En sociologisk analys eller rättshistorisk genomgång av det som skedde i Jakobstad vintern 1918 kunde möjligen ytterligare ge svar på öppna frågor.

Ole Jakobsson